

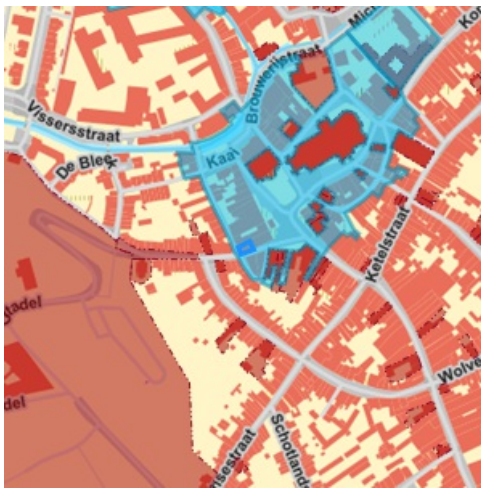
Gegevens opvraging

Ordernummer:	O2023-0861365	Datum opzoeking:	16/10/2023
Referentienummer:	Diest Allerheiligenb 3/6-1	Zoekdata:	24020A1145/00B000
Perceel:	24020A1145/00B000		

Resultaat opvraging perceel gelegen in Diest afdeling DIEST 1 AFD, sectie A met perceelnummer 1145/00B000 [24020A1145/00B000]

Informatievraag: beschermd onroerend erfgoed

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Grote Markt en omgeving:** (detail zie bijlage)

Legende

■ Cultuurhistorische landschappen	■ Monumenten
□ Archeologische sites	□ Overgangszones
■ Stads- en dorpsgezichten	

Informatievraag: vastgestelde inventaris onroerend erfgoed

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Diest:** (detail zie bijlage)
- **Grote Markt en omgeving:** (detail zie bijlage)

Legende

■ Landschapsatlas	□ Archeologische zones
■ Historische tuinen en parken	■ Bouwkundig erfgoed - gehele
■ Houtige beplantingen	● Bouwkundig erfgoed - relict

Informatievraag: wetenschappelijke inventaris onroerend erfgoed

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Historische stadskern van Diest:** Archeologisch (detail zie bijlage)
- **Grote Markt en omgeving:** Bouwkundig (detail zie bijlage)

Legende

■ Historische tuinen en parken	□ Houtige beplantingen
□ Archeologische zones	□ Landschapatlas
□ Bouwkundig erfgoed - gehelen	● Orgels
▲ Bouwkundig erfgoed - relict	

Informatievraag: Unesco werelderfgoed

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in de Unesco Werelderfgoedlijst

Legende

□ Bufferzones
□ Kernzones

Welke informatie kan u terugvinden in dit uittreksel?

Beschermd onroerend erfgoed

Onroerend erfgoed wordt beschermd omdat het van grote waarde is voor de gemeenschap. Het moet minimaal in de staat blijven waarin het zich bevond op het moment van de bescherming.

Het onroerend erfgoeddecreet voorziet vier mogelijke beschermingsstatuten;

1. een beschermd monument
2. een beschermd cultuurhistorisch landschap
3. een beschermd stads- of dorpsgezicht
4. een beschermde archeologische site

Geïnteriseerd onroerend erfgoed

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft de expliciete opdracht om al het waardevolle onroerend erfgoed in Vlaanderen te inventariseren. Door de jaren heen zijn er meerdere wetenschappelijke inventarissen opgemaakt over bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed. Daarnaast zijn er ook enkele thematische inventarissen gerealiseerd: over historische tuinen en parken, houtige beplantingen met erfgoedwaarde en orgels.

Geïnteriseerd onroerend erfgoed is opgenomen in een wetenschappelijke inventaris. Zo'n opname heeft geen rechtsgevolgen. Het goed wordt enkel beschreven en gedocumenteerd.

Vastgesteld onroerend erfgoed

De vaststelling van een inventaris is één van de instrumenten die de Vlaamse overheid kan inzetten om onroerend erfgoed te behouden. Hiermee bevestigt de bevoegde minister dat alle erfgoeditems op een vastgestelde lijst erfgoedwaarde bezitten en nog altijd bewaard zijn. Bij een vastgesteld item moet de overheid, eigenaar of beheerder rekening houden met bepaalde rechtsgevolgen, die verschillen naargelang de inventaris.

Het onroerenderfgoeddecreet voorziet in de vaststelling van minstens vijf inventarissen:

- De inventaris van het bouwkundig erfgoed
- De landschapsatlas
- De inventaris van de archeologische zones
- De inventaris van houtige beplantingen met erfgoedwaarde
- De inventaris van historische tuinen en parken

Unesco werelderfgoed

De Werelderfgoedconventie van 1972 betracht cultureel en natuurlijk erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, te bewaren en te ontsluiten voor toekomstige generaties. Meer dan 190 lidstaten hebben deze Conventie ondertekend. België is sinds 1996 ook partij bij het Werelderfgoedverdrag. Zowel cultureel als natuurlijk erfgoed, als erfgoed dat daarvan een gecombineerde vorm is, kan voor de Werelderfgoedlijst worden voorgedragen. Vlaanderen telt momenteel vijf beschermingen op de Werelderfgoedlijst: een serie van 13 begijnhoven en van 26 belforten, het atelier Plantin-Moretus, de woning Giuette en de volledige Brugse binnenstad.

Informatieverplichting

Iedereen die **een beschermd onroerend erfgoed** verkoopt of verhuurt voor meer dan negen jaar dient in de publiciteit én in de onderhandse en authentieke akte vermelden dat het om een beschermd goed gaat, en wat de precieze rechtsgevolgen daarvan zijn.

Iedereen die **een geïnteriseerd onroerend goed** verkoopt of verhuurt voor meer dan negen jaar, moet dit niet in de publiciteit vermelden, maar wel in de onderhandse en authentieke akte, alsook de precieze rechtsgevolgen die aan de opname verbonden zijn door een verwijzing naar hoofdstuk 4 van het Onroerenderfgoeddecreet op te nemen.

Archeologie

Op percelen die in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site gelegen zijn of die in een archeologische zone gelegen zijn die opgenomen is in de vastgestelde inventaris van archeologische zones dient de archeologieregelgeving te worden nageleefd. Zorg dat je het correcte traject volgt bij vergunningsaanvragen.

Wetgeving

Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 (Belgisch Staatsblad 17 oktober 2013 en 15 april 2014). Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Meer info

www.onroerenderfgoed.be

Bron vastgoedinfo

Deze opvraging bevat overheidsinformatie verkregen van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Koning Albert-II-Laan 19, bus 5, 1210 Brussel en Informatie Vlaanderen, Havenlaan 88, 1000 Brussel wat betreft het Grootchalig Referentie Bestand Vlaanderen (GRB).

Bijlage

Informatieaanvraag Onroerend erfgoed

(Referentienummer: Diest Allerheiligenb 3/6-1)

Resultaat opvraging perceel gelegen in Diest afdeling DIEST 1 AFD, sectie A met perceelnummer 1145/00B000 [24020A1145/00B000]

Beschermd onroerend erfgoed

Beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek: Grote Markt en omgeving

Beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek

Beknopte karakterisering

Typologies burgerhuizen, herbergen, marktplaatsen, parochiekerken, openbare pleinen, stadhuizen, stadswoningen, steden

Beschrijving

De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.

Historiek

Sinds eeuwen is de Grote Markt het centrum van de stad en het middelpunt van het politiek, godsdienstig, sociaal en economisch leven van de Diestenaars. Het was de plaats waar kerk en stadhuis letterlijk en figuurlijk centraal stonden, waar gilden en ambachten zich verenigden, waar de heren van Diest gehuldigd en misdadigers terechtgesteld werden.

Het hele verhaal van de Grote Markt begint rond de primitieve Sint-Sulpitiuskerk. In de 9de eeuw ontstond hier een kleine Karolingische nederzetting met de kerk als middelpunt. In de 11de eeuw besloeg het pre-stedelijke Diest reeds het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer, begrensd door de huidige Oscar Nihoulstraat, de Lakenhalle, de Scholenstraat, de Cabaretstraat, de Grote Markt tot voor den Haan en de Keizer, de Allerheiligenberg en de Paanhuisstraat. Vermoedelijk werd de nederzetting beveiligd door middel van een aarden wal die het huidige, nog intact bewaarde stratentracé volgde. Centraal in de nederzetting stond, naast de kerk, nu ook de Hofstad, de woning van de Heren van Diest en mogelijk een restant van een vroegere Karolingische villa. Later zou dit een deel van het stadhuis worden, dat uit drie delen bestond: de Hofstad voor de stedelijke administratie, het Schepenhuis waar de schepenen vergaderde en de Oord, met de stedelijke wijnkelder. In 1723 werden die gebouwen afgebroken en begon men met de bouw van het huidige stadhuis in Louis XV-stijl, 1728 gedateerd in het fronton en bij koninklijk besluit beschermd op 31/07/1936. Rondom het marktplein lagen nog een aantal andere belangrijke openbare gebouwen: het Vleeshuis en het Penschuis, de Stadswaag, waar te koop aangeboden goederen gewogen werden, de Lakenhalle (beschermd monument, koninklijk besluit 31/07/1936), het Vederhuis waar pluimen en pelzen verkocht werden, het Vlashuis, het Wolhuis en het Broodhuis, waarvan de precieze ligging niet geweten is.

Dankzij het voorrecht dat Diest verkreeg van Filips de Schone (1478-1506), kon wekelijks - van dinsdagmiddag tot woensdagavond - markt gehouden worden in het centrum van de stad. Stilaan ontstond op en rond de Grote Markt een onderverdeling in kleinere handelsplaatsen. Zo lag de Pottenmarkt in de huidige Oscar Nihoulstraat, achter de gotische Sint-Sulpitiuskerk (beschermd bij Koninklijk Besluit, 25/03/1938), en de Linnenmarkt tegenover de Lakenhalle. Niet ver daarvan, in de Cabaretstraat, bevond zich de Oude Klerenmarkt. Algauw echter hadden de steeds meer groeiende en bloeiende handelsactiviteiten in Diest meer plaats nodig dan de ruimte rond de Sint-Sulpitiuskerk, waardoor ook in de straten rond de Grote Markt druk handel gedreven werd. De meest typische nevenmarkt was ongetwijfeld de Vismarkt die plaatsvond op de Kaai en in de verbindingsstraat met de Grote Markt. De vis werd gelost op de Kaai en verkocht in door het stadsbestuur verhuurde haring- en vishuisjes die allemaal verdwenen zijn. Het spreekt voor zich dat de Demer ter hoogte van de Kaai het zenuwpunt van de Diestse economie was, in tijden dat vervoer over het land vrij prijzig en vooral langzaam was.

Tot het begin van de 16de eeuw was het marktplein veel kleiner dan vandaag. De collegiale kerk was ingesloten door huizen en het voormalige Sint-Sulpitiuskerkhof dat aan de zuidzijde van de kerk lag. De huizenrij in het verlengde van de Lange Steenweg (de huidige Koning Albertstraat) en de huizen tegenover de voormalige afspanning De Haan werden later door het stadsbestuur aangekocht en gesloopt, waardoor de Grote Markt aanzienlijk vergroot werd. Op basis van oude stadsplannen, de primitieve kadasterkaart van Voncken, getekend in 1822, en het kadasterplan van Popp (1857), kan gesteld worden dat de morfologie van de huizen, bouwblokken en straten aan en rond de Grote Markt sinds het ontstaan van het pre-stedelijke Diest in de 11de eeuw, uitzonderlijk gaaf bewaard bleef.

Beschrijving

De bebouwing rond de Sint-Sulpitiuskerk en het stadhuis bestaat voornamelijk uit stilistisch verscheiden handelspanden, zowel diep- als breedhuizen van drie bouwlagen veelal onder een schilddak, en de meeste opgetrokken in baksteen met verwerking van zandhoudende kalksteen. Slechts enkele werden bepleisterd, gecementeerd of geschilderd. Opvallend is de homogeniteit van de bebouwing ondanks de stilistische verscheidenheid en de sterk beeldbepalende smalle straatjes aan weerszijden van het stadhuis en rond het koor van de Sint-Sulpitiuskerk, de schilddaken van de huizen aan de pleinzijde ten westen van de Grote Markt, en de drie hoekpanden aan de zuidzijde van de Sint-Sulpitiuskerk, getypeerd door een afgesneden hoek onder een dakschild.

Het pand nummer 7 is ongetwijfeld het oudste rond de Sint-Sulpitiuskerk: niet alleen de steile dakhelling achter de 20ste-eeuwse

voorzetgevel, maar vooral de vakwerkstructuur van de versteende achtergevel - duidelijk zichtbaar van in de Cabaretstraat - verraadt zijn 16de-eeuwse oorsprong. De meeste van de panden rond de kerk en het stadhuis zijn 17de- en 18de-eeuws in kern, al dan niet met een later gewijzigde voorgevel.

- FERRARIS J. 1775: *Carte Chorographique des Pays-Bes Autrichiennes*.
- VONCKEN J.G. 1822: *Primitieve kadasterkaart, Gemeente van Diest*, s.l.
- POPP P.C. 1857: *Atlas Cadastral de Belgique. Province de Brabant. Arrondissement de Louvain. Plan Parcellaire de la ville de Diest, avec les mutations*, Brugge.
- BRANS M. 1994: *Diest. Stille getuigen*, s.l.
- LEMAIRE R. e.a. 1971: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen, Architectuur, 1, Provincie Brabant, arrondissement Leuven*, Luik, p.56-99.
- VAN DER EYCKEN M. 1994: *Steden in beeld. Diest*, s.l.
- VAN DER EYCKEN M. 1980: *Diest vroeger en nu*, Tielt.
- VAN DER EYCKEN M. 1980: *Geschiedenis van Diest*, Diest.

Het historisch centrum van Diest is beschermd als stadsgezicht. De gevels die zich op de grens van de afbakening bevinden en waarvan de rest van het gebouw buiten de afbakening ligt, maken in dit geval geen deel uit van de bescherming.

Waarden

Historische waarde

Sinds de 9de eeuw, godsdienstig, politiek, economisch en sociaal centrum van de stad met karakteristieke morfologie, namelijk een half cirkelvormig gebied te zuiden van de Demer, organisch gegroeid rond twee rechthoekige pleinen, respectievelijk de Grote Markt en de Kaai, met convergerend, gaaf bewaard stratenpatroon en een overwegend 17de- en 18de-eeuwse bebouwing van handelspanden, gedomineerd door de gotische Sint-Sulpitiuskerk, het Lodewijk XV-stadhuis en de 14de-eeuwse Lakenhalle.

De Grote Markt en onmiddellijke omgeving zijn beschermd als stadsgezicht omwille van het algemeen belang gevormd door de:

Is de aanduiding van

- **Cabaretstraat, Cleynaertsstraat, Grote Markt, Hollestraat, Kaai, Keizerinnestraat, Koning Albertstraat, Oscar Nihoulstraat, Paanhuisstraat, Scholenstraat, Schotelstraat, Schuttershofstraat, Sint-Jan Berchmansstraat, Tafelronddstraat, Zoutstraat (Diest)** De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.

Is de omvattende aanduiding van

- **Cabaretstraat 1 (Diest)** Dubbelhuis met twee verdiepingen, zadeldak en twee dakkapellen uit de tweede helft van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 30 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, dat einde 18de eeuw voorzien werd van een zandstenen Louis XVI-gevel met verhoogde balustrade.
- **Grote Markt 32, 32A (Diest)** Langshuis, mogelijk 17de-eeuws, met drie verdiepingen opgetrokken uit bak- en zandsteen; tichelen zadeldak.
- **Grote Markt 7 (Diest)** Brede, verbouwde voorgevel, ten dele opgetrokken voor een dwarshuis in leembouw uit mogelijk de 16de eeuw.
- **Cabaretstraat 3 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen afgedekt met een steil zadeldak. Voorgevel gedateerd 1721.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 5-7 (Diest)** Twee rijhuizen waarvan de voorgevels opgenomen werden in een ruime compositie met classicistische inslag uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 31 (Diest)** Bak- en hardstenen voorgevel uit de tweede helft van de 18de eeuw, steekboogramen met geprofileerde omlijstingen; holrond bepleisterde daklijst.
- **Grote Markt 27 (Diest)** Voormalige herberg uit de 17de eeuw. Traditionele bak- en zandsteenstijl; zandstenen sokkel, hoekstenen, speklagen en raamposten voorheen voorzien van kruiskozijsen.
- **Grote Markt 15 (Diest)** Hoekhuis met drie verdiepingen en voorgevel van classicistische strekking uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 28 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 29 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 25 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 4 (Diest)** Huis met twee verdiepingen en klokgevel. Bak- en zandsteenbouw aansluitend bij de traditionele stijl.
- **Grote Markt 16 (Diest)** Dwarshuis, mogelijk uit de 17de eeuw, aangepast en verbouwd tijdens de 18de en 19de eeuw.
- **Grote Markt 26 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.

- **Koning Albertstraat 5 (Diest)** Classicistisch getinte voorgevel met zandstenen bekleding uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 9 (Diest)** 19de-eeuwse voorgevel met recentere winkelpui; mogelijk oudere kern.
- **Grote Markt 10 (Diest)** Langshuis van twee verdiepingen uit de 17de eeuw, afgedekt met een tichelen zadeldak.
- **Zoutstraat 5 (Diest)** Twee verdiepingen hoog langshuis met zadeldak uit de 17de eeuw, in traditionele stijl.
- **Kaai 4-5 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen en zadeldak voorzien van twee puntdakvensters, gedateerd A 1708 door middel van muurankers.
- **Grote Markt 33-34, 35 (Diest)** Bak- en zandstenen langshuis met drie verdiepingen behorend tot de traditionele stijl van 17de en 18de eeuw. Verbouwde voorgevel.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 4 (Diest)** Twee oudere dwarshuizen aangepast einde 18de eeuw. Zandstenen voorgevelbekleding.
- **Grote Markt 22 (Diest)** Louis XVI-voorgevel, met zandstenen parentent uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Drie bouwlagen gemarkeerd door een puilijst, een cordonband en een hoog, geprofileerd entablement.
- **Grote Markt 11 (Diest)** Drie verdiepingen hoge trapgevel uitlopend op een driehoekig fronton; traditionele bak- en zandsteenstijl.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/182>

Beschermingsbesluiten

- [Geografisch pakket Diest - https://id.erfgoed.net/besluiten/4131](https://id.erfgoed.net/besluiten/4131)
Definitieve beschermingsbesluiten

Vastgestelde archeologische zone: Historische stadskern van Diest

Vastgestelde archeologische zone

Beknopte karakterisering

Typologies [steden](#), [stadsomwallingen](#)

Datering [middeleeuwen](#), [nieuwe tijd](#)

Beschrijving

De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19de-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.

Is de aanduiding van

- **Diest (Diest)** Deze zone omvat de historische stadskern van Diest.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11884>

Beschermingsbesluiten

- [Historische stadskern Diest - https://id.erfgoed.net/besluiten/5882](https://id.erfgoed.net/besluiten/5882)
Vaststellingsbesluiten

Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Grote Markt en omgeving

Vastgesteld bouwkundig erfgoed

Beknopte karakterisering

Typologies [steden](#), [stadswoningen](#), [openbare pleinen](#),
[marktplaatsen](#)

Beschrijving

De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.

Waarden

Ruimtelijk-structurerende waarde

Architecturale waarde

Historische waarde

Is de aanduiding van

- **Cabaretstraat, Cleynaertsstraat, Grote Markt, Hollestraat, Kaai, Keizerinnestraat, Koning Albertstraat, Oscar Nihoulstraat, Paanhuisstraat, Scholenstraat, Schotelstraat, Schuttershofstraat, Sint-Jan Berchmansstraat, Tafelronddstraat, Zoutstraat (Diest)** De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.

Is de omvattende aanduiding van

- **Grote Markt 19-20, Sint-Jan Berchmansstraat 1 (Diest)** Groot langshuis uit de 16de-17de eeuw, oorspronkelijk twee verdiepingen hoog, behorend tot de traditionele bak- en zandsteenstijl.
- **Cabaretstraat 1 (Diest)** Dubbelhuis met twee verdiepingen, zadeldak en twee dakkapellen uit de tweede helft van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 30 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, dat einde 18de eeuw voorzien werd van een zandstenen Louis XVI-gevel met verhoogde balustrade.
- **Grote Markt 17 (Diest)** Ouder dwarshuis met zandstenen voorgevelbekleding uit einde 18de eeuw. Aangepaste dakvorm na het afbreken van de gevelbekroning.
- **Grote Markt 32, 32A (Diest)** Langshuis, mogelijk 17de-eeuws, met drie verdiepingen opgetrokken uit bak- en zandsteen; tichelen zadeldak.
- **Grote Markt 7 (Diest)** Brede, verbouwde voorgevel, ten dele opgetrokken voor een dwarshuis in leembouw uit mogelijk de 16de eeuw.
- **Cabaretstraat 3 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen afgedekt met een steil zadeldak. Voorgevel gedateerd 1721.
- **Grote Markt 18 (Diest)** De twee dwarshuizen uit de 17de eeuw werden in 1745 voorzien van een vernieuwde voorgevel van vijf traveeën en ten dele afgedekt met een leien schilddak met twee zijdakkapellen.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 5-7 (Diest)** Twee rijhuizen waarvan de voorgevels opgenomen werden in een ruime compositie met classicistische inslag uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 24 (Diest)** Voormalig huis van de Sint-Sebastiaan Schuttersgilde. Renaissance dwarshuis met twee verdiepingen, door middel van fraaie, gecontournerde muurankers gedateerd 1616.
- **Grote Markt 31 (Diest)** Bak- en hardstenen voorgevel uit de tweede helft van de 18de eeuw, steekboogramen met geprofileerde omlijstingen; holrond bepleisterde daklijst.
- **Grote Markt 27 (Diest)** Voormalige herberg uit de 17de eeuw. Traditionele bak- en zandsteenstijl; zandstenen sokkel, hoekstenen, speklagen en raamposten voorheen voorzien van kruisko zijnen.
- **Cleynaertsstraat 6 (Diest)** Empiregevel met drie verdiepingen uit begin 19de eeuw. Baksteenbouw verrijkt met arduin.
- **Grote Markt 15 (Diest)** Hoekhuis met drie verdiepingen en voorgevel van classicistische strekking uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 2 (Diest)** Grote gotische constructie op de Grote Markt in het centrum van de stad; opgetrokken uit ijierzandsteen van de Demervallei, behalve de toren; op verscheidene plaatsen onafgewerkt gebleven.
- **Cleynaertsstraat 16 (Diest)** Voormalige proosdij van het kapittel der collegiale Sint-Sulpitiuskerk. Achteraan in de grote ommuurde tuin, dubbelhuis met twee verdiepingen en schilddak uit de 19de eeuw.
- **Grote Markt 1 (Diest)** Eerste vermelding van een Schepenhuis in 1337, waarvan enkel nog de kelders resteren. In de jaren 1720 werd een nieuw stadhuis gebouwd naar ontwerp van G.I. Kerrickx. De vroegere kelders werden opnieuw gebruikt voor de onderbouw. Het stadhuis is opgevat als een negen traveeën lang classicistisch gebouw met verhoogde begane grond en bovenverdieping, opgetrokken uit baksteen met verwerking van kalkzandsteen en blauwe hardsteen.
- **Koning Albertstraat 5 (Diest)** Classicistisch getinte voorgevel met zandstenen bekleding uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 26 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 16 (Diest)** Dwarshuis, mogelijk uit de 17de eeuw, aangepast en verbouwd tijdens de 18de en 19de eeuw.
- **Grote Markt 14 (Diest)** Smal dwarshuis met drie verdiepingen voorzien van een voorgevel uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 4 (Diest)** Huis met twee verdiepingen en klokgevel. Bak- en zandsteenbouw aansluitend bij de traditionele stijl.
- **Grote Markt 3 (Diest)** Bak- en zandstenen dwarshuis, dagtekenend van circa 1700.
- **Grote Markt 25 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 29 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 28 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 9 (Diest)** 19de-eeuwse voorgevel met recentere winkelpui; mogelijk oudere kern.
- **Grote Markt 10 (Diest)** Langshuis van twee verdiepingen uit de 17de eeuw, afgedekt met een tichelen zadeldak.
- **Zoutstraat 5 (Diest)** Twee verdiepingen hoog langshuis met zadeldak uit de 17de eeuw, in traditionele stijl.
- **Kaai 4-5 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen en zadeldak voorzien van twee puntdakvensters, gedateerd A 1708 door middel van muurankers.
- **Grote Markt 33-34, 35 (Diest)** Bak- en zandstenen langshuis met drie verdiepingen behorend tot de traditionele stijl van 17de en 18de eeuw. Verbouwde voorgevel.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 4 (Diest)** Twee oudere dwarshuizen aangepast einde 18de eeuw. Zandstenen voorgevelbekleding.
- **Koning Albertstraat 10 (Diest)** Met zandsteen bekleed dubbelhuis met drie verdiepingen in Louis XVI-stijl uit het vierde kwart van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 23 (Diest)** Voormalig gildehuis der rederijderskamer De Lelie, daterend uit de tweede helft van de 18de eeuw. Bak- en zandstenen dwarshuis met twee verdiepingen.
- **Grote Markt 13 (Diest)** Dwarshuis uit de 16de eeuw met vernieuwde voorgevel uit het tweede kwart van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 12 (Diest)** Classicistisch getinte penantengevel met bouwopschrift: M.T.K. 1808 op de linkerdeurstijl.
- **Grote Markt 22 (Diest)** Louis XVI-voorgevel, met zandstenen parement uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Drie bouwlagen gemarkeerd door een puilijst, een cordonband en een hoog, geprofileerd entablement.
- **Grote Markt 11 (Diest)** Drie verdiepingen hoge trapgevel uitlopend op een driehoekig fronton; traditionele bak- en zandsteenstijl.

- **Grote Markt 6 (Diest)** Dwarshuis met twee verdiepingen en barokke halsgevel, gedateerd 1711. Vrij sterk gewijzigde voorgevel op de bekroning na.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/120591>

Beschermingbesluiten

- [Besluit tot vaststelling van de inventaris bouwkundig erfgoed in de provincie Vlaams-Brabant - https://id.erfgoed.net/besluiten/14867](https://id.erfgoed.net/besluiten/14867)
Schrappingsbesluiten Vaststellingsbesluiten

Historische stadskern van Diest

Beknopte karakterisering

Typologies steden, stadsomwallingen

Datering middeleeuwen, nieuwe tijd

Beschrijving

Algemene Beschrijving

De historische kern van Diest is gelegen in de alluviale vlakte van de Demervallei op de overgang van de Zuiderkempen naar het Hageland. De Zuiderkempen kenmerkt zich als een vlak, zandig gebied en het zandlemig Hageland als heuvelland. De huidige Demer vloeit op dit ogenblik ten noorden van de stad, maar de oorspronkelijke Oude Demer komt vanuit het oosten de stad binnen om later langs het westen de stad te verlaten. Deze Oude Demer liep door de binnenstad en werd, wegens reukhinder, overdekt eind jaren zestig van vorige eeuw. Vanaf 2009 werd een project opgestart om de Oude Demerloop terug open te leggen. In 2014 was het deel tussen de Kaai en de Ezeldijkmolen afgewerkt. Uitgezonderd een natuurlijke ovale getuigenheuvel van ijzerzandsteen met een doormeter van 250 m waarop de Warande (TAW 47 m) is gesitueerd, ligt de stad op een hoogte tussen 21,50 m en 24,50 m TAW. Op het gewestplan staat een groot deel van de historische stadskern ingekleurd als woongebied, met culturele, historische en/of esthetische waarde. Daarrond bevinden zich woongebieden en in het oosten gebieden voor dagrecreatie en parkgebieden. In het centrum is de hoogte van de Warande ingekleurd als parkgebied net als een gebied dat aan de noordelijke en noordoostelijke zijde van de stad ligt. In het noorden ligt nog een gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut en in het westen een militair gebied.

Archeologische nota

Van het pre-middeleeuwse Diest werd binnen de historische stadskern tot nu weinig aangetroffen. Buiten een silexkling uit de steentijd en enkele ijzertijdscherven op de Warande (Roosens 1983) werd in vorige eeuw een *hypocaustum* tegel uit de Romeinse periode gevonden in de Sint-Sulpitiuskerk (Van der Linden 1964; Van de Ven 1970). In 2001 vond men tijdens de heraanleg van de riolering aan de Veemarkt enkele Romeinse munten (tweede helft 1ste tot de 4de eeuw) en scherven van een *terra nigra* beker uit de 3de eeuw (Wijns 2003). Op diezelfde Veemarkt werden tijdens een prospectie met ingreep in de bodem in 2011 lagen aangesneden die zeker ouder zijn dan de 15de-17de eeuw. Wegens gebrek aan vondsten konden deze lagen niet gedateerd worden (Cornelis e.a. 2011a). Een opgraving aan het bogaardenklooster in 2011 leverde twee klingen uit de steentijd op (Trommelmans e.a. 2011). Nochtans zijn er in de omgeving van Diest op de Hagelandse heuvels en in de valleien van de Demer en de Zwartebeek, vooral op de hoger gelegen donken, verspreid talrijke archeologische vondsten uit de steen-, brons- en ijzertijd en de Romeinse periode gekend (Vynckier 1981).

De oudste kern van Diest zou ontstaan zijn op een iets hoger gelegen deel van de zuidelijke oever van de Demer rond de voorganger van de Sint-Sulpitiuskerk. Dit patroniem zou zijn oorsprong vinden bij, ofwel een bisschop van Maastricht +480, ofwel een bisschop Sulpitius de Vrome van Bourges, +647. De oudste vermelding van de kerk vinden we terug in 1163, toen Arnold II, de toenmalige heer van Diest, het geestelijk bestuur over zijn gebied aan de norbertijnenabdij van Tongerlo schonk (Van Der Eycken 1980). Later groeide deze kleine nederzetting geleidelijk aan uit tot de kern van een Karolingische *pagus*. De oudste vermelding van de nederzetting dateert uit 837 toen Assent, gelegen in de *pago Hasbaniensi sive Dyostiensi*, aan de abdij van Sint-Truiden werd geschonken en het gebied door een graaf (in 900 wordt *Angilramnus in Dioste* vermeld) werd bestuurd (Van der Eycken & Janssens 1994). In 1088 wordt voor het eerst in een kroniek van de abdij van Sint-Truiden een zekere Otto van Diest of Otto van Beveren vermeld die verbleef in zijn burcht op de hoger gelegen getuigenheuvel, de latere Warande. Deze Warande was één van de eerste burchten in de regio gelegen op een

heuvel (Doperé & Ubregts 1991). Ze bestond uit een cirkelvormig omgrachte motteheuvel, Het Tafelrond, met ingebouwde donjon en bijhorende voorhof, op het hoogste punt van de Warande. Tijdens een tuinaanleg in de 19de eeuw werden de funderingen teruggevonden van de vierkante donjon (Callebaut 1982). Later werden er meerdere opgravingscampagnes uitgevoerd. De eerste vond plaats in 1959 (Mertens 1959). In totaal waren er vier campagnes tussen 1981 en 1984 (Roosens 1981-1985). Op het voorhof werden sporen aangetroffen van een houten gebouw. In de 13de eeuw werd de motte verlaten en werd op het neerhof een nieuwe, grotere burcht gebouwd, met een zaalgebouw en kapel en torens in ijzerzandsteen. Nadat Diest in 1499 in handen kwam van het geslacht Oranje-Nassau werd de toen bouwallige burcht gesloopt en het domein vergroot. De Warande deed dan dienst als jachtterrein en aan de zuidwestrand van de Warande werd een nieuwe residentie gebouwd, het Hof van Nassau, dat nog steeds de Graanmarkt domineert.

Het pre-stedelijke Diest concentreerde zich vanaf de 11de eeuw rond de huidige Grote Markt met als kern de primitieve Sint-Sulpitiuskerk. Waarschijnlijk was deze eerste kern door een bescheiden aarden wal en gracht omgeven (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). In de 12de eeuw groeide de stad gestadig en kwam er een stadsvergroting langsheen de bestaande kern zodat de wegen naar het gehucht Beveren en Leuven binnen de kern kwamen te liggen. Ook het gebied tussen de oude kern en de Warande werd verbonden. Deze nieuwe gebieden waren versterkt met aarden wallen en natte en droge grachten (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Omdat Diest zo snel groeide kwamen in de laatste decennia van de 12de en de 13de eeuw veel nieuwe wijken buiten deze versterking te liggen. In 1211 is er te Diest sprake van een *capella*, die later zou uitgroeien tot de Onze-Lieve-Vrouwekapel. Deze kapel was gelegen aan de noordelijke voet van de Warande en deed dienst als slotkapel. Diest groeide verder op de noordelijke Demeroever en kreeg uiteindelijk een vrijheidscharter in 1229 van Hendrik I, hertog van Brabant. Onder Arnold IV breidde de stad zich verder uit. Hij gaf aan de abdij van Tongerlo de toestemming om een nieuwe parochie op te richten. De bouw van de Sint-Jan-de-Doperkerk werd opgestart. In 1253 kreeg ook de Onze-Lieve-Vrouwekapel de status van parochiekerk zodat er nu drie parochies in de stad waren (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

De voortdurende groei van de stad en deze buitenwijken verplichtte Hendrik, de toenmalige heer van Diest, in de 14de eeuw om een nieuwe vestigingsgordel op te richten. De nieuwe verdedigingsgordel telde tien stadspoorten, waaronder vijf grote: de Beverenpoort (richting Hasselt-Maastricht), de Putterstraatpoort (richting Leuven en Aarschot), de Allerheiligenpoort (richting Zichem), de Schaluinpoort (richting Antwerpen en Kempen) en de Schaffensepoort (richting Kempen). De kleinere poorten gaven toegang tot de omliggende velden: de Visserstraatpoort, de Broekpoort, de Koepoort, de Schotpoort en de Wijvenpoort. De wallen, grotendeels van aarde, waren versterkt met een dertigtal ijzerzandstenen torens die alle een eigen naam hadden. Tussen enkele torens werden stenen vestingmuren gebouwd en op sommige plaatsen werden de grachten gevoed door water uit de Demer en de omliggende beken. Andere grachten bleven droog. De stadswallen werden door Hendrik III van Nassau, heer van Diest in 1508 verbeterd en verbreed. Op sommige wallen werden muren gebouwd en de stadspoorten werden verder versterkt met bolwerken. De vijf kleinere stadspoorten werden in deze periode dichtgemetseld (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). De woelige periode van belegering en bezetting van de stad in de 16de eeuw en de talrijke oorlogen in de 17de eeuw vergden een permanent onderhoud van de stadswallen. Na de inname van Diest door Franse troepen in 1705 werd opdracht gegeven om de wallen te slopen. Dit gebeurde echter pas grotendeels tijdens de Oostenrijkse bezetting in 1788 en werd verdergezet na het einde van het ancien régime toen de Fransen in 1794 opnieuw de stad veroverden. Het verloop van deze wallen blijft tot op heden bewaard in de ruimtelijke structuur van de huidige stad. De oude stadswallen van Diest werden vanaf 1837 volledig opgeruimd en vervangen door een eigentijdse, indrukwekkend vestingwerk bestaande uit het fort Leopold en de Citadel.

Tijdens de 13de en 14de eeuw kende Diest een aanzienlijke bevolkingsaan groei, met een hoogtepunt rond het midden van de 15de eeuw. Door de daaropvolgende crisis in de textielnijverheid op het einde van de 15de eeuw en de talrijke oorlogsomstandigheden kende de stad een economische achteruitgang die zich in de 16de eeuw voor korte tijd stabiliseerde om uiteindelijk te leiden, na talrijke turbulente, militaire gebeurtenissen en meerdere epidemieën, tot een ware exodus. In de daaropvolgende eeuwen gaat het bevolkingsaantal op en af om uiteindelijk gestaag te stijgen vanaf het einde van de 18de eeuw (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

De centraal gelegen Grote Markt was voor Diest van bij het ontstaan de kern van het economisch en sociaal leven en een verzamelpunt voor de gilden en de ambachten. De markt werd in 1365 al gekasseid. Oorspronkelijk was de markt kleiner, maar hij werd begin 16de eeuw uitgebreid na de sloop van enkele woningen. Dit plein was in kleinere markten onderverdeeld zoals de Pottenmarkt, de Botermarkt, de Linnenmarkt, de Groentemarkt, ... Het aan de markt gelegen stadhuis bestond eerst uit drie gebouwen: het middelste gebouw is het schepen- of stadhuis dat al in de 14de eeuw bestond en waarvan de gotische kelders bewaard zijn onder het huidige stadhuis (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Daarnaast stonden de Hofstad dat in 1395 werd geïncorporeerd en de Oord, een gebouw dat daarvoor de stedelijke wijnkelder bevatte. Verder bevonden zich rond de markt nog het Vleeshuis, het Penschuis, de Waag (waar goederen per gewicht werden verkocht), de Lakenhalle (1260) die later in 1346 werd vergroot en verplaatst naar zijn huidige standplaats, het Vederhuis, het Vlashuis (bleven beiden bestaan tot de 16de eeuw), het Broodhuis en het Wolhuis. In de omgeving van de markt lagen kleinere pleinen die ook een marktfunctie hadden: de Vismarkt langs de Demer, de IJzermarkt, de Paardenmarkt, de Varkensmarkt, de Graanmarkt, de Veemarkt, ... De Kaai, vlak achter het stadhuis gelegen, was het centrum van het scheepstransport langs de Demer (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Al vanaf de 13de eeuw bevond zich hier de schipbrug tussen de Zout- en de Demerstraat. Via deze brug werden stortgoederen in de schepen geladen (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Op de Veemarkt voerde men in 2011 een prospectie met ingreep in de bodem uit. Dit onderzoek leverde geen duidelijke marktniveaus op en de ingezamelde archeologische vondsten waren niet ouder dan de 15de-17de eeuw (Cornelis e.a. 2011a). Ten westen van de Kaai (De Bleek) werd in 1999 opgegraven op een stuk weiland langsheen de Demer naar aanleiding van de bouw van een appartementencomplex. Hier lagen restanten van twee straten (1350-1500) waarlangs een ambachtelijk kwartier lag. Men trof ook restanten aan van een annex van het 17de-eeuwse huis 'De Bleek' (Vanbrabant & Hommelen 2001). In het middeleeuwse Diest waren de meeste woningen en gebouwen opgebouwd in hout en leem en werden ze afgedekt met een strooien dak. Na enkele branden

in de 16de eeuw werd door de stad een premie gegeven voor een harde dakbedekking (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

Diest had binnen zijn muren een aantal watermolens (Van Der Eycken 1975) waarvan de belangrijkste de Ezeldijkmolen op de oude Demer was. De oudste vermelding ervan dateert van 1334 maar de huidige nog bestaande molen werd gebouwd door de prins van Oranje-Nassau in 1553 en is tot op heden een belangrijk beschermd monument in de stad. De andere watermolens binnen de stad waren de Binnenmolen of Grachtmolen gelegen bij het Minderbroederklooster, de Volmolen aan de oude Demer ten oosten van de Ezeldijkmolen en de Nedermolen gelegen aan de voet van de Warande.

Diest ressorteerde in het begin kerkelijk onder het patronaatschap van de abdij van Sint-Truiden. Na menig conflict tussen de abdij en de heren van Diest, schonk Arnold II, heer van Diest, in 1163 het geestelijk bestuur van de stad aan de norbertijnenabdij van Tongerlo. Op de plaats van de huidige Sint-Sulpitius werd een primitief gebedshuis in de 11de of 12de eeuw vervangen door een romaanse kerk. Die kerk maakte op zijn beurt plaats voor een gotisch exemplaar, waarvan de bouw begon in 1305. Dit gebeurde in meerdere campagnes die duurden tot 1533 (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). De kapel toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw wordt voor het eerst vermeld in 1211. Ze was gelegen aan de voet van de Warande en in 1253 werd al begonnen met de bouw van een grotere Onze-Lieve-Vrouwekerk waarvan de bouw zeker doorliep tot in de 14de eeuw. Deze kerk was tijdens de middeleeuwen tevens een ontmoetingsplaats voor pelgrims. Na een zware beschadiging door de Geuzen op het einde van de 16de eeuw stortte de toren in en werd het dak en het gewelf zwaar beschadigd. De restauratie en wederopbouw van de kerk duurde tot in 1608 toen men de torenklok terug in de toren kon plaatsen (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). De derde kerk was de Sint-Jan-de-Doperkerk, gebouwd op een terrein dat pas deel uitmaakte van de stad in 1253. Wanneer met de bouw begonnen werd is niet zeker. Wel was er al in 1271 een pastoor aanwezig. In 1297 werd ze verheven tot kapittelkerk. De kerk werd door de troepen van Willem van Oranje in 1578 vernield en werd pas in de 17de eeuw heropgebouwd. De toestand van de deels heropgerichte kerk verslechterde in de loop van de 18de eeuw totdat ze uiteindelijk in 1853 instortte. De kerk werd nooit meer hersteld en bleef als ruïne bewaard. Verder waren er verspreid over de stad talrijke kapellen opgericht (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

Diest telde meerdere kloosters binnen de stadsmuren. De minderbroeders vestigden zich er als eerste kloosterlingen in 1228-1230 en bouwden hun klooster in de schaduw van de Sint-Sulpitiuskerk. Hun kerk fungeerde vanaf 1296 als grafkerk van de heren van Diest. In de 15de eeuw breidde het klooster uit en nadat het klooster geplunderd werd tijdens de godsdienstoorlogen in de 16de eeuw en terug opgebouwd werd op het einde van diezelfde eeuw raakte het klooster definitief in onbruik in 1796. De latere eigenaar brak het complex af (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). In 2003 werden naar aanleiding van de herinrichting van een park door de stad Diest opgravingen uitgevoerd. De oudste sporen dateerden van de 14de eeuw en er werden drie bouwfases vastgesteld. Tijdens de opgraving werden resten aangetroffen van de pandgang, de westelijke en noordelijke vleugel van het klooster, resten van stenen vloeren en begravingen (Wouters 2004). Het klooster van de cisterciënzerinnen van Sint-Bernardsdal bevond zich eerst buiten de stad tegen de helling van de Kloosterberg. Na de schade door oorlogen en plunderingen en een kort verblijf van de zusters in Leuven kwamen ze terug naar Diest waar ze binnen de stadsmuren hun intrek namen in een woning in de Hasseltsestraat. Na de afschaffing van het klooster door de Fransen kregen de abdijgebouwen een functie als arsenaal en regimentsschool (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Op deze site werd in 2011 een vooronderzoek verricht waarbij talrijke muren werden aangesneden die mogelijk behoren tot een latere fase van het klooster vanaf de 17de eeuw en/of tot de kazernefase. Het ingezamelde vondstenmateriaal dateert uit de 15de, 16de en 20ste eeuw (Cornelis e.a. 2011b). De bogaarden stichtten in de 13de eeuw een klooster in de stad en bouwden een eigen kapel. Na de vernieling van het klooster in de 16de eeuw en hun vlucht naar Zoutleeuw kwamen ze eind 16de eeuw terug naar Diest. Het klooster werd ook opgeheven tijdens de Franse bezetting. De gebouwen kregen daarna verschillende bestemmingen, van katoenspinnerij tot sigarenfabriek (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). In 2008 werden op deze site proefsleuven getrokken die meerdere funderingsresten van het klooster opleverden (Vermeersch e.a. 2008). Na dit vooronderzoek werden in 2009 (Acke & Trommelmans 2009) en 2011 (Trommelmans e.a. 2011) archeologische opgravingen uitgevoerd die naast bijkomende resten van meerdere fasen van het klooster ook resten van de kapel, bijhorende begravingen en de bebouwing rondom het klooster opleverden. Ook de plaats van de tuin van het klooster kon door dit onderzoek worden bepaald. De alexianen of cellebroeders vestigden zich in Diest in 1375 en bouwden geleidelijk aan een gesloten complex in de huidige Koning Albertlaan en ze richtten er een eigen kapel op. Ze bleven vooral actief in de ziekenzorg. In de 18de eeuw werd het klooster grotendeels vernieuwd en hoewel het door de Fransen werd opgeheven mochten de broeders kort daarna opnieuw beschikken over hun gebouwen. Later verhuisden ze naar het Mariëndaalklooster waar ze tot het midden van de 20ste eeuw patiënten verzorgden. De cel- of grauwezusters kwamen een jaar later dan de alexianen aan in Diest en betrokken een huis in de nabijheid van het begijnhof. Het oorspronkelijke klooster (Sint-Annendaal) werd vergroot in de 15de eeuw. Het klooster leed erg onder de bezetting van de Geuzen en de zusters verlieten de stad. Na een nieuwe bloei in de 17de eeuw werd het klooster uiteindelijk na de Franse Revolutie afgeschaft. In 1807 kochten de zusters het klooster terug en zetten ze zich in, tot op de dag vandaag, in de gezondheidszorg en specifiek voor de geesteszieken. Mariëndaal was een klooster voor reguliere kanunnikessen van Sint-Augustinus. Na een schenking betrokken ze een huis (1419) dat later uitgroeide tot een volwaardig klooster. Ook zij werden door de Fransen verdreven en het klooster kwam midden 19de eeuw in handen van de alexianen (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). Naast de Warande werd door de stad in 1470 een ziekenhuis/pesthuis opgericht dat later overgedragen werd aan de zwartzusters. Deze verlieten de stad in 1528 waardoor het pesthuis werd bediend door de celzusters en de alexianen. De augustijnen vestigden zich in Diest in 1614 en kregen van de stad de Sint-Barbarakapel onder hun hoede. Tevens kregen ze de leiding over de Latijnse school waar ze een eeuw bleven. Deze school kwam even terug in handen van de stad totdat de augustijnen wederom de leiding kregen. Ze werden even terug als leidinggevend van de school aangesteld totdat ze verdreven werden door de Fransen. Het klooster, de Sint-Barbarakerk en de school werden uiteindelijk midden 19de eeuw door de paters kruisheren opgekocht. Diest bezat vanaf het midden van de 13de eeuw al een Groot Gasthuis. Door het toenemende aantal klachten over de verzorging kregen de augustinessen of gasthuiszusters de leiding over dit Gasthuis in 1619 en werd het omgedoopt tot het Sint-Elisabethgasthuis. In de loop van de 17de eeuw werd het grondig vernieuwd en werd het klooster

verder uitgebouwd. Ook dit klooster werd door de Fransen overgenomen totdat de zusters in 1809 hun kloosteractiviteiten terug opnamen. Het gasthuis bleef ziekenhuis tot in de 20ste eeuw en werd later omgevormd tot ouderlingentehuis (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994). In 1995 werden hier tijdens grondwerken meerdere graven terug gevonden en restanten van het kerkhof verbonden aan het oude ziekenhuis (Onroerend Erfgoed Brussel, Archief IAP). Een laatste kloosterorde, de lorreinozen, vestigde zich in Diest in 1647. Zij startte spoedig met een kostschool voor meisjes. Na interne strubbelingen vertrokken de zusters al vijftig jaar later naar Tienen en het klooster werd opnieuw een private woning die in de 18de eeuw werd omgevormd tot brouwerij (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

De oudste vermelding van begijnen in Diest dateert uit 1245 toen de paus hen en hun bezittingen onder zijn bescherming nam. Ze woonden aanvankelijk verspreid in de stad en hielden zich bezig met handenarbeid en gebed. Nadat acht jaar later Arnold IV, heer van Diest, een terrein aan de rand van de stad kocht van de abt van Sint-Truiden werd dit de plaats waar het begijnhof zou worden uitgebouwd. Al snel werd aanvang genomen met de bouw van de begijnhofkerk en werden meerdere begijnhuizen opgetrokken. Na een zware mentaliteitscrisis binnen het begijnhof waarbij oude gebruiken en regels van het hof en het spirituele volledig zoek was, stelde pastoor Nicolaas Van Essche vanaf 1550 orde op zaken. Hij liet de lemen huisjes afbreken en liet het geheel opnieuw aanleggen volgens een schaakbordschema rond de verfraaide Sint-Catharinakerk met het plein en de infirmerie als middelpunt. De begijnenwoningen en conventen werden langzamerhand herbouwd in bak- en zandsteen met hier en daar verwerking van ijzerzandsteen. Een monumentale, barokke poort sierde de ingang van het begijnhof. Tijdens de Franse bezetting werd de kerk gesloten maar bleef de begijnengemeenschap bestaan. In de loop van de 19de eeuw kwamen er meer particulieren op het begijnhof wonen waardoor het geestelijk karakter volledig verloren ging (Van der Eycken, 1980; Van der Eycken & Janssens, 1994). Rond de Sint-Catharinakerk werden in 2013 beperkte opgravingen uitgevoerd in het kader van stabiliteitswerken. De zeven werkputten leverden naast een aantal begravingen en *archaeologicae* bijkomende informatie op over de evolutie en de bouwfaserings van de kerk (Reyns e.a. 2013).

Naarmate Diest als stedelijke nederzetting uitgroeide, groeide eveneens de handelsactiviteit. De handel richtte zich niet alleen tot de eigen gemeenschap maar ook tot het omliggende platteland. Door de ligging van de stad werd Diest één van de vele handelsplaatsen op de weg van Vlaanderen en Brabant naar het Rijnland. Diest kende vanaf het begin een belangrijke textiel- en ledernijverheid en had een zekere faam als bierstad totdat de laatste brouwerij sloot in 1979. Naast de belangrijke veemarkt die in Diest werd gehouden tot in de 19de eeuw was de stad eveneens een belangrijk centrum voor de paardenhandel die doorliep tot in het begin van de jaren zestig van de 20ste eeuw (Van der Eycken 1980; Van der Eycken & Janssens 1994).

De industrialisatie kwam in Diest laat en moeizaam van de grond. Door het keurslijf van de 19de-eeuwse omwallingen, waardoor vrijwel geen gronden beschikbaar waren binnen de stad, het gebrek aan een industriële traditie, het late verschijnen van de eerste spoorlijn (1865) en het de steeds moeilijkere bevaarbaarheid van de Demer bleef deze ontwikkeling in Diest beperkt.

Evaluatie van de bewaringstoestand en motivatie voor de afbakening

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naargelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context. Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingkern die teruggaat op een burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de-eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadsfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadsplannen laat echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdend met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening concentreert zich in de eerste plaats op de begrenzingen die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling, stadsgrachten. Ook de open ruimten tussen de bebouwde kern en strategische elementen, zoals de rivieroever, worden opgenomen. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed (Tys e.a. 2010).

Bibliografie

- Onroerend Erfgoed Brussel, Archief NDO, Opgravingsverslag Sint-Janskerk (R. Lemaire, 12-01-1944).
- Onroerend Erfgoed Brussel, Archief IAP, Oude begraafplaats blootgelegd, *Gazet van Antwerpen*, (S.N., 10-12-1995).
- Onroerend Erfgoed Brussel, Archief IAP, Oudheidkundige vondsten in de Sint-Sulpiciuskerk te Diest, *Brabant Toerisme*, april 1964, 4 (G. Van Der Linden, 1964).
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- S.N. 1990: *Het Sint-Elisabethgasthuis te Diest*, Brussel.
- ACKE B. & TROMMELMANS R. 2009: Het archeologisch onderzoek site Bogaardenklooster te Diest, *Archeologie 2009. Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant*, 10-11.
- BEECKMANS L. & DE BUYSER F. 2004: Muntvondsten, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*. Diest, 107-124.
- BEECKMANS L., CALUWÉ D., CLEEREN N., DE BUYSER F., DE POORTER A., VAN BULCK G., VANDENBRUAENE M. & WOUTERS M. 2004: Archeologisch onderzoek in 'Park Cerckel' 2003-2004, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*, Diest, 65-148.
- BORREMANS R. 1963: Oude Brabantse gebruiksvoorwerpen. II Enkele middeleeuwse aardewerkscherven uit Diest, *De Brabantse Folklore* 160, 400-403.
- BOSCHMANS A. 1955: Diest, *Meer Schoonheid* 1, 31.
- CALLEBAUT D. 1982: *De tafelrondmote op de warande te Diest*, *Archaeologia Belgica* 250, 6-18.
- CALUWÉ D. 2004: Glasvondsten, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*, Diest, 95.
- CORNELIS L., DEVROE A. & SEVENANTS W. 2011a: *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem te Diest - Veemarkt (provincie Vlaams-Brabant)*, *Triarch* 2011/2, Erps-Kwerps.
- CORNELIS L., DEVROE A. & SEVENANTS W. 2011b: *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem te Diest - Hasseltsestraat*, *Triarch* 2011/3, Erps-Kwerps.
- CLAES B. 2002: *Castrale mottes in Vlaams-Brabant. Inventaris en vergelijking*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.
- CLEEREN N. 2004: Metaalvondsten, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*. Diest, 125-135.
- DE MEULEMEESTER J. 1983: *Castrale motten in België*, *Archaeologia Belgica* 255, 200-225.
- DE MULDER G. 2013: Opgraven in een archeologisch depot. Oude vondsten uit de late bronstijd/vroege ijzertijd in de archeologische collectie van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel, *Lunula Archaeologia protohistorica* XXI, 77-83.
- DENEFF R. (Red.) 2007: *Historische tuinen en parken van Vlaanderen*. Provincie Vlaams-Brabant. Hageland- Noordoosten van Vlaams-Brabant: Aarschot, Begijnendijk, Bekkevoort, Boortmeerbeek, Diest, Haacht, Keerbergen, Rotselaar, Scherpenheuvel-Zichem, Tremelo, M&L Cahier 14, Brussel, 139-149.
- DE NUTTE G. & HOUBRECHTS S. 2014: *Demer door Diest, Fase 4-1 (Gem. Diest)*. *Archeologisch bureauonderzoek*, Condor Rapporten 146, Bilzen.
- DE NUTTE G. & HOUBRECHTS S. 2014: *Demer door Diest, Fase 4-2 (Gem. Diest)*. *Archeologisch bureauonderzoek*, Condor Rapporten 147, Bilzen.
- DE NUTTE G. & HOUBRECHTS S. 2014: *Demer door Diest, Fase 3 (Gem. Diest)*. *Archeologisch bureauonderzoek*, Condor Rapporten 164, Bilzen.
- DE POORTER A., WOUTERS M. & VAN BULCK G. 2004: Ceramiekvondsten, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*, Diest, 82-94.
- DOPERÉ F. & UBREGTS W. 1991: *De donjon in Vlaanderen Architectuur en wooncultuur*, *Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 3, Leuven.
- DOPERÉ F. 1995: De steenhouwchronologie, een nieuwe methode voor de studie van de chronologie en de evolutie van 15de-eeuwse Brabantse bouwwerven, *Archaeologia Mediaevalis* 18, 13-14.
- GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen, Architectuur, Provincie Brabant, Arrondissement Leuven*, Bouwen door de eeuwen heen 1, Luik.

- MERTENS J. 1959: Diest (Brabant), *Archeologie* 2, 304.
- MINNEN B. 1993: *Albums de Croÿ. Het hertogdom Aarschot onder Karel van Croÿ (1595-1612). Kadasters en gezichten*. Brussel.
- PAESMANS G. 1995: *De 19de-eeuwse verdedigingsgordel van Diest*, Leuven.
- REYNS N., VAN CELST M. & BRUGGEMAN J. 2013: *Archeologische opgraving Diest - Kerkstraat - Begijnhof - Sint-Catharinakerk, Rapporten All-Archeo 138*, Bornem.
- ROOSENS B. 1981: Diest: Warande, *Archeologie* 2, 123-124.
- ROOSENS B. 1983: Het Warandekasteel te Diest (Bt.), *Archeologie* 2, 140-141.
- ROOSENS B. 1984: *Het Warandekasteel te Diest*, *Archaeologia Belgica* 258, 155-157.
- ROOSENS B. 1984: Het Warandekasteel te Diest (Br), *Archaeologia Mediaevalis* 7, 32-34.
- ROOSENS B. EN VAN IMPE J. 1984: Het Warandekasteel te Diest (Bt.), *Archeologie* 2, 139-140.
- ROOSENS B. & VAN IMPE J. 1985: Het Warandekasteel te Diest, *Archaeologia Mediaevalis* 8, 31 - 33.
- ROOSENS B. & VAN IMPE J. 1985: *Het Warandekasteel te Diest*, *Archaeologia Belgica* I, deel 2, 117-122.
- ROOSENS B. EN VYNCKIER P. 1982: *De middeleeuwse versterkingen op de Warande te Diest*, *Archaeologia Belgica* 247, 122-124.
- ROOSENS B. & VYNCKIER P. 1982: Het Warandekasteel te Diest (Bt.), *Archeologie* 2, 109-110.
- ROOSENS B. & VYNCKIER P. 1983: Het Warandekasteel te Diest (BR.), *Archaeologia Mediaevalis* 6, 14.
- ROOSENS B. & VYNCKIER P. 1983: *Het Warandekasteel te Diest*, *Archaeologia Belgica* 253, 105-108.
- SANGERS W. & VAN DER LINDEN 1945: *De Kruisheeren te Diest 1845-1945*, Diest.
- TROMMELMANS R., MAESEN K., VAN RANSBEECK L., WYNS G. & ACKE B. 2011: *Archeologische opgraving Bogaardenklooster Diest (prov. Vlaams-Brabant). Basisrapport - februari 2011*, Group Monument 2011/03, Ingelmunster.
- TYS D., BUYLE E., VERDURMEN I. & CANTERS F. 2010: *Vectorisering en karakterisering van nederzettingkernen op basis van het zgn. 'gereduceerd kadaster'*, Skar-Rapport 5, Brussel.
- VANBRABANT K. & HOMMELEN G. 2001: Noodonderzoek in de stadskern van Diest (VI.-Brabt.), *Archaeologia Mediaevalis* 24, 115-120.
- VANDENBRUAENE M. 2004: Menselijke skeletresten, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*, Diest, 136-147.
- VAN DER EYCKEN M. 1975: *Zeven eeuwen Ezeldijkmolen te Diest*, Averbode.
- VAN DER EYCKEN M. 1980: *Geschiedenis van Diest*, Diest.
- VAN DER EYCKEN M. & JANSSENS L. 1994: *Diest. Steden in beeld*, Brussel.
- VAN DER EYCKEN M. 2010: *Een wandeling door Diest in 1669*, Diest.
- VANDER GINST V. & SMEETS M. 2013: *Het archeologisch vooronderzoek aan de Overstraat te Diest*, Kessel-Lo, Archeo-rapport 190, Kessel-Lo.
- VAN ERMEN E. 1997: *Het kaartboek van Averbode. 1650-1680*, Brussel.
- VAN DE VEN R. 1970: Op speurtocht in de Diestse bodem, *Meer Schoonheid* 17.4, 111-114.
- VERMEERSCH J. & ACKE B. 2008: Verkennend archeologisch onderzoek op de site Bogaardenklooster te Diest, *Archeologie* 2008. *Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant*, 10-11.
- VERMEERSCH J., DECRAEMER S. & ACKE B. 2008: *Proefsleuvenonderzoek. Bogaardenklooster Diest (prov. Vlaams-Brabant). Basisrapport - oktober 2008*, Group Monument 2008/9, Ingelmunster.
- VISSERS P. 1992: *Diest: Langs Vlaamse wegen*.
- VYNCKIER P. 1981: De prehistorie in de streek van Diest. Getuigen van menselijke bewoning van voor onze tijdrekening, *Dietsche Cronycke* 4.
- WIJNS D. 2003: "Geef de keizer wat de keizer toekomt..." De sporen van een Romeins verleden te Diest, *Oost-Brabant* 40.3, 104-129.
- WOUTERS M. 2003: *Archeologisch noodonderzoek in de Refugiestraat te Diest*.
- WOUTERS M. 2003: Het Minderbroedersklooster te Diest, *Archeologie* 2003. *Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant*, 3-4.
- WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers. Het minderbroedersklooster van Diest archeologisch onderzocht*, Diest.
- WOUTERS M. 2004: Het Minderbroedersklooster te Diest (VI.-Brab.), *Archaeologia Mediaevalis* 27, 111-112.
- WOUTERS M. 2004: Kloostergebouw, in WOUTERS M. 2004: *Begraven (te) minderbruers - Het minderbroedersklooster van Diest*

archeologisch onderzocht, Diest, 66-81.

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Diest>; (geraadpleegd op 23 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Diest* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20060>; (geraadpleegd op 2 oktober 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Diest* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20463>; (geraadpleegd op 2 oktober 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Begijnhof van Diest* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/21558>; (geraadpleegd op 2 oktober 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Bogaardenklooster* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41679>; (geraadpleegd op 29 september 2014).

PAESMANS G. 1981: *Cellebroederklooster* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/200254>; (geraadpleegd op 24 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Klooster der grauwezusters* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41637>; (geraadpleegd op 24 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Klooster der Lorreinoozen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41638>; (geraadpleegd op 24 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Klooster van Mariëndaal* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41639>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Lakenhal* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41643>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Minderbroederklooster* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41640>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41614>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Sint-Supitiuskerk* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41612>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

GENICOT L.F., VAN AERSCHOT S., DE CROMBRUGGHE A., SANSEN H. & VANHOVE J. 1971: *Watermolen Ezeldijkmolen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41767>; (geraadpleegd op 25 september 2014).

<http://www.heiligen.net/cgi-bin/search/proxy.pl?terms=%2Bsupitius&url=http://heiligen.net%2Fheiligen%2F01%2F17%2F01-17-0480-supitius-maastricht.php>; (geraadpleegd op 30 oktober 2014).

Waarden

Is aangeduid als

- **Diest (Diest)** Deze zone omvat de historische stadskern van Diest.

Omvat

- **Bogaardenstraat (Diest)** Naar aanleiding van een verkaveling vond een archeologische opgraving plaats.
- **Cabaretstraat 3 (Diest)** Bij infrastructuurwerken werd een waterput aangesneden. De vondst werd gemeld bij het agentschap.
- **Hasseltsestraat 2 (Diest)** Er werden twee verschillende oudere vloerniveaus ontdekt, maar geen vondsten.
- **Verversgracht (Diest)** Diest Verversgracht
- **Heilige Geeststraat 12 (Diest)** In het kader van restauratiewerken in de Heilige Geeststraat 12 in het Begijnhof van Diest werd een aanvraag voor een toelating voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstelling ingediend. In het volledige huis werd een vlakdekkende opgraving uitgevoerd.
- **Michel Theysstraat 6 (Diest)** Er werden 17 sporen aangetroffen: 7 lagen waarvan 1 verzakking boven een oudere gracht, twee kuilen, twee paalkuilen en zes graven.
- **Schoenmakersstraat 12 (Diest)** Er werd een proefputtenonderzoek uitgevoerd. Deze leverde geen sporen, noch vondsten op. Het terrein was meer dan anderhalve meter opgehoogd en daaronder waren alluviale pakketten waar te nemen.
- **Schaffensestraat 66-70 (Diest)** Tijdens het archeologisch vooronderzoek werden er funderingen aangetroffen en scherven die dateren van de 15de eeuw tot de moderne tijd.
- **Schotelstraat (Diest)** Bij rioleringswerken ter hoogte van de Schotelstraat 2 in het centrum van Diest werd een bakstenen waterput aangetroffen.
- **Sint-Janstraat 15 (Diest)** Naar aanleiding van de sloop van oude gebouwen en de bouw van een appartementsblok vond een

archeologisch vooronderzoek plaats.

- **Turnhoutsebaan (Diest)** Naar aanleiding van de vernieuwing van nutsleidingen en het aanleggen van nieuwe bestrating werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Het veldwerk en de rapportering is gefaseerd verlopen. Tijdens fase 1 werden de proefsleuven uitgevoerd in de zone voor grondverbetering. Tijdens fase 2 volgden de proefputten ter hoogte van het Zwartebeekplein. Deze nota behandelt de derde en laatste fase van het onderzoek ter hoogte van de Turnhoutsebaan (stationsplein).
- **Begijnenstraat, Fonteingang (Diest)**

Is deel van

- **Diest (Diest)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140037>

Grote Markt en omgeving

Beknopte karakterisering

Typologies [marktplaatsen](#), [openbare pleinen](#), [stadswoningen](#), [steden](#)

Beschrijving

De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.

Historiek

Sinds eeuwen is de Grote Markt het centrum van de stad en het middelpunt van het politiek, godsdienstig, sociaal en economisch leven van de Diestenaars. Het was de plaats waar kerk en stadhuis letterlijk en figuurlijk centraal stonden, waar gilden en ambachten zich verenigden, waar de heren van Diest gehuldigd en misdadigers terechtgesteld werden.

Het hele verhaal van de Grote Markt begint rond de primitieve Sint-Sulpitiuskerk. In de 9de eeuw ontstond hier een kleine Karolingische nederzetting met de kerk als middelpunt. In de 11de eeuw besloeg het pre-stedelijke Diest reeds het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer, begrensd door de huidige Oscar Nihoulstraat, [de Lakenhalle](#), de Scholenstraat, de Cabaretstraat, de Grote Markt tot voor den Haan en de Keizer, de Allerheiligenberg en de Paanhuisstraat. Vermoedelijk werd de nederzetting beveiligd door middel van een aarden wal die het huidige, nog intact bewaarde stratentracé volgde. Centraal in de nederzetting stond, naast de kerk, nu ook de Hofstad, de woning van de Heren van Diest en mogelijk een restant van een vroegere Karolingische villa. Later zou dit een deel van het stadhuis worden, dat uit drie delen bestond: de Hofstad voor de stedelijke administratie, het Schepenhuis waar de schepenbank vergaderde en de Oord, met de stedelijke wijnkelder. In 1723 werden die gebouwen afgebroken en begon men met de bouw van het huidige stadhuis in Louis XV-stijl, 1728 gedateerd in het fronton en bij koninklijk besluit beschermd op 31/07/1936. Rondom het marktplein lagen nog een aantal andere belangrijke openbare gebouwen: het Vleeshuis en het Penschuis, de Stadswaag, waar te koop aangeboden goederen gewogen werden, de Lakenhalle (beschermd monument, koninklijk besluit 31/07/1936), het Vederhuis waar pluimen en pelzen verkocht werden, het Vlashuis, het Wolhuis en het Broodhuis, waarvan de precieze ligging niet geweten is.

Dankzij het voorrecht dat Diest verkreeg van Filips de Schone (1478-1506), kon wekelijks - van dinsdagmiddag tot woensdagavond - markt gehouden worden in het centrum van de stad. Stilaan ontstond op en rond de Grote Markt een onderverdeling in kleinere handelsplaatsen. Zo lag de Pottenmarkt in de huidige Oscar Nihoulstraat, achter de gotische Sint-Sulpitiuskerk (beschermd bij Koninklijk Besluit, 25/03/1938), en de Linnenmarkt tegenover de Lakenhalle. Niet ver daarvan, in de Cabaretstraat, bevond zich de Oude Klerenmarkt. Algauw echter hadden de steeds meer groeiende en bloeiende handelsactiviteiten in Diest meer plaats nodig dan de ruimte rond de Sint-Sulpitiuskerk, waardoor ook in de straten rond de Grote Markt druk handel gedreven werd. De meest typische nevenmarkt was ongetwijfeld de Vismarkt die plaatsvond op de Kaai en in de verbindingsstraat met de Grote Markt. De vis werd gelost op de Kaai en verkocht in door het stadsbestuur verhuurde haring- en vishuisjes die allemaal verdwenen zijn. Het spreekt voor zich dat de Demer ter hoogte van de Kaai het zenuwpunt van de Diestse economie was, in tijden dat vervoer over het land vrij prijzig en vooral langzaam was.

Tot het begin van de 16de eeuw was het marktplein veel kleiner dan vandaag. De collegiale kerk was ingesloten door huizen en het voormalige Sint-Sulpitiuskerkhof dat aan de zuidzijde van de kerk lag. De huizenrij in het verlengde van de Lange Steenweg (de huidige Koning Albertstraat) en de huizen tegenover de voormalige afspanning De Haan werden later door het stadsbestuur aangekocht en gesloopt, waardoor de Grote Markt aanzienlijk vergroot werd. Op basis van oude stadsplannen, de primitieve kadasterkaart van Voncken, getekend in 1822, en het kadasterplan van Popp (1857), kan gesteld worden dat de morfologie van de huizen, bouwblokken en straten aan en rond de Grote Markt sinds het ontstaan van het pre-stedelijke Diest in de 11de eeuw, uitzonderlijk gaaf bewaard bleef.

Beschrijving

De bebouwing rond de [Sint-Sulpitiuskerk](#) en het stadhuis bestaat voornamelijk uit stilistisch verscheiden handelspannen, zowel diep- als breedhuizen van drie bouwlagen veelal onder een schilddak, en de meeste opgetrokken in baksteen met verwerking van zandhoudende kalksteen. Slechts enkele werden bepleisterd, gecementeerd of geschilderd. Opvallend is de homogeniteit van de bebouwing ondanks de stilistische verscheidenheid en de sterk beeldbepalende smalle straatjes aan weerszijden van het stadhuis en rond het koor van de Sint-Sulpitiuskerk, de schilddaken van de huizen aan de pleinzijde ten westen van de Grote Markt, en de drie hoekpanden aan de zuidzijde van de Sint-Sulpitiuskerk, getypeerd door een afgesneden hoek onder een dakschild.

Het pand nummer 7 is ongetwijfeld het oudste rond de Sint-Sulpitiuskerk: niet alleen de steile dakhelling achter de 20ste-eeuwse voorzetgevel, maar vooral de vakwerkstructuur van de versteende achtergevel - duidelijk zichtbaar van in de Cabaretstraat - verraadt zijn 16de-eeuwse oorsprong. De meeste van de panden rond de kerk en het stadhuis zijn 17de- en 18de-eeuws in kern, al dan niet met een later gewijzigde voorgevel.

- FERRARIS J. 1775: *Carte Chorographique des Pays-Bes Autrichiennes*.
- VONCKEN J.G. 1822: *Primitieve kadasterkaart, Gemeente van Diest*, s.l.
- POPP P.C. 1857: *Atlas Cadastral de Belgique. Province de Brabant. Arrondissement de Louvain. Plan Parcellaire de la ville de Diest, avec les mutations*, Brugge.
- BRANS M. 1994: *Diest. Stille getuigen*, s.l.
- LEMAIRE R. e.a. 1971: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen, Architectuur, 1, Provincie Brabant, arrondissement Leuven*, Luik, p. 56-99.
- VAN DER EYCKEN M. 1994: *Steden in beeld. Diest*, s.l.
- VAN DER EYCKEN M. 1980: *Diest vroeger en nu*, Tiel.
- VAN DER EYCKEN M. 1980: *Geschiedenis van Diest*, Diest.

Omvat

- **Grote Markt 19-20, Sint-Jan Berchmansstraat 1 (Diest)** Groot langshuis uit de 16de-17de eeuw, oorspronkelijk twee verdiepingen hoog, behorend tot de traditionele bak- en zandsteenstijl.
- **Cabaretstraat 1 (Diest)** Dubbelhuis met twee verdiepingen, zadeldak en twee dakkapellen uit de tweede helft van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 30 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, dat einde 18de eeuw voorzien werd van een zandstenen Louis XVI-gevel met verhoogde balustrade.
- **Grote Markt 17 (Diest)** Ouder dwarshuis met zandstenen voorgevelbekleding uit einde 18de eeuw. Aangepaste dakvorm na het afbreken van de gevelbekroning.
- **Grote Markt 32, 32A (Diest)** Langshuis, mogelijk 17de-eeuws, met drie verdiepingen opgetrokken uit bak- en zandsteen; tichelen zadeldak.
- **Grote Markt 7 (Diest)** Brede, verbouwde voorgevel, ten dele opgetrokken voor een dwarshuis in leembouw uit mogelijk de 16de eeuw.
- **Cabaretstraat 3 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen afgedekt met een steil zadeldak. Voorgevel gedateerd 1721.
- **Grote Markt 18 (Diest)** De twee dwarshuizen uit de 17de eeuw werden in 1745 voorzien van een vernieuwde voorgevel van vijf traveeën en ten dele afgedekt met een leien schilddak met twee zijdakkapellen.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 5-7 (Diest)** Twee rijhuizen waarvan de voorgevels opgenomen werden in een ruime compositie met classicistische inslag uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 24 (Diest)** Voormalig huis van de Sint-Sebastiaan Schuttersgilde. Renaissance dwarshuis met twee verdiepingen, door middel van fraaie, gecontourneerde muurankers gedateerd 1616.
- **Grote Markt 31 (Diest)** Bak- en hardstenen voorgevel uit de tweede helft van de 18de eeuw, steekboogramen met geprofileerde omlijstingen; holrond bepleisterde daklijst.

- **Grote Markt 27 (Diest)** Voormalige herberg uit de 17de eeuw. Traditionele bak- en zandsteenstijl; zandstenen sokkel, hoekstenen, speklagen en raamposten voorheen voorzien van kruiskozijnen.
- **Cleynaertsstraat 6 (Diest)** Empiregevel met drie verdiepingen uit begin 19de eeuw. Baksteenbouw verrijkt met arduin.
- **Grote Markt 15 (Diest)** Hoekhuis met drie verdiepingen en voorgevel van classicistische strekking uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 2 (Diest)** Grote gotische constructie op de Grote Markt in het centrum van de stad; opgetrokken uit ijzerzandsteen van de Demervallei, behalve de toren; op verscheidene plaatsen onafgewerkt gebleven.
- **Cleynaertsstraat 16 (Diest)** Voormalige proosdij van het kapittel der collegiale Sint-Sulpitiuskerk. Achteraan in de grote ommuurde tuin, dubbelhuis met twee verdiepingen en schilddak uit de 19de eeuw.
- **Grote Markt 1 (Diest)** Eerste vermelding van een Schepenhuis in 1337, waarvan enkel nog de kelders resteren. In de jaren 1720 werd een nieuw stadhuis gebouwd naar ontwerp van G.I. Kerrickx. De vroegere kelders werden opnieuw gebruikt voor de onderbouw. Het stadhuis is opgevat als een negen traveeën lang classicistisch gebouw met verhoogde begane grond en bovenverdieping, opgetrokken uit baksteen met verwerking van kalkzandsteen en blauwe hardsteen.
- **Grote Markt 28 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 29 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 25 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Grote Markt 3 (Diest)** Bak- en zandstenen dwarshuis, dagtekenend van circa 1700.
- **Grote Markt 4 (Diest)** Huis met twee verdiepingen en klokgevel. Bak- en zandsteenbouw aansluitend bij de traditionele stijl.
- **Grote Markt 14 (Diest)** Smal dwarshuis met drie verdiepingen voorzien van een voorgevel uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 16 (Diest)** Dwarshuis, mogelijk uit de 17de eeuw, aangepast en verbouwd tijdens de 18de en 19de eeuw.
- **Grote Markt 26 (Diest)** Dwarshuis uit de 17de eeuw, grotendeels verbouwd tijdens de 19de eeuw en met latere wijziging van de benedenverdieping.
- **Koning Albertstraat 5 (Diest)** Classicistisch getinte voorgevel met zandstenen bekleding uit einde 18de eeuw.
- **Grote Markt 9 (Diest)** 19de-eeuwse voorgevel met recentere winkelpui; mogelijk oudere kern.
- **Grote Markt 10 (Diest)** Langshuis van twee verdiepingen uit de 17de eeuw, afgedekt met een tichelen zadeldak.
- **Zoutstraat 5 (Diest)** Twee verdiepingen hoog langshuis met zadeldak uit de 17de eeuw, in traditionele stijl.
- **Kaai 4-5 (Diest)** Langshuis met twee verdiepingen en zadeldak voorzien van twee puntdakvensters, gedateerd A 1708 door middel van muurankers.
- **Grote Markt 33-34, 35 (Diest)** Bak- en zandstenen langshuis met drie verdiepingen behorend tot de traditionele stijl van 17de en 18de eeuw. Verbouwde voorgevel.
- **Sint-Jan Berchmansstraat 4 (Diest)** Twee oudere dwarshuizen aangepast einde 18de eeuw. Zandstenen voorgevelbekleding.
- **Koning Albertstraat 10 (Diest)** Met zandsteen bekleed dubbelhuis met drie verdiepingen in Louis XVI-stijl uit het vierde kwart van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 23 (Diest)** Voormalig gildehuis der rederijderskamer De Lelie, daterend uit de tweede helft van de 18de eeuw. Bak- en zandstenen dwarshuis met twee verdiepingen.
- **Grote Markt 13 (Diest)** Dwarshuis uit de 16de eeuw met vernieuwde voorgevel uit het tweede kwart van de 18de eeuw.
- **Grote Markt 12 (Diest)** Classicistisch getinte penantengevel met bouwopschrift: M.T.K. 1808 op de linkerdeurstijl.
- **Grote Markt 22 (Diest)** Louis XVI-voorgevel, met zandstenen parement uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Drie bouwlagen gemarkeerd door een puilijst, een cordonband en een hoog, geprofileerd entablement.
- **Grote Markt 11 (Diest)** Drie verdiepingen hoge trapgevel uitlopend op een driehoekig fronton; traditionele bak- en zandsteenstijl.
- **Grote Markt 6 (Diest)** Dwarshuis met twee verdiepingen en barokke halsgevel, gedateerd 1711. Vrij sterk gewijzigde voorgevel op de bekroning na.

Is aangeduid als

- **Cabaretstraat, Cleynaertsstraat, Grote Markt, Hollestraat, Kaai, Keizerinnestraat, Koning Albertstraat, Oscar Nihoulstraat, Paanhuisstraat, Scholenstraat, Schotelstraat, Schuttershofstraat, Sint-Jan Berchmansstraat, Tafelrondstraat, Zoutstraat (Diest)** De Grote Markt en de ermee visueel en historisch-functioneel verbonden straten beslaan het historische centrum van Diest met zijn karakteristieke morfologie - het half maanvormige gebied ten zuiden van de Demer - en de concentratie van historische gebouwen.
- **Cabaretstraat, Cleynaertsstraat, Grote Markt, Hollestraat, Kaai, Keizerinnestraat, Koning Albertstraat, Oscar Nihoulstraat, Paanhuisstraat, Scholenstraat, Schotelstraat, Schuttershofstraat, Sint-Jan Berchmansstraat, Tafelrondstraat, Zoutstraat (Diest)** Het historisch centrum van Diest is beschermd als stadsgezicht.

Is deel van

- **Diest (Diest)**

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302501>